

Stockholm den 13 mars 2023

R-2022/2562

Till Justitiedepartementet

Ju2022/01931

Sveriges advokatsamfund har genom remiss den 12 december 2022 beretts tillfälle att yttra sig över Domstolsverkets promemoria Nya bestämmelser för att avgöra brottmål i den tilltalades utvaro.

Sammanfattning

Advokatsamfundet avstyrker promemorians förslag, innebärande att ett brottmål får avgöras utan att den tilltalade är personligen närvarande om det inte finns särskilda skäl mot det och om det svåraste straffet som kan följa på något av brotten inte överstiger fängelse i två år.

Synpunkter

Advokatsamfundet delar promemorians uppfattning att det är otillfredsställande att så många huvudförhandlingar i brottmål ställs in på grund av parts utvaro. Det finns därför enligt Advokatsamfundet skäl att överväga vilka ytterligare åtgärder som bör vidtas för att få ner antalet inställda förhandlingar. Som framgår av det följande anser Advokatsamfundet emellertid att de i promemorian föreslagna utvidgade möjligheterna att döma en tilltalad i dennes utvaro, inte kan genomföras med bibehållen rättssäkerhet för de åtalade.

Rättegångsbalken bygger på principerna om muntlighet, omedelbarhet och koncentration. Principerna anses utgöra viktiga rättssäkerhetsgarantier. Ett förfarande

som innebär att ett brottmål avgörs utan att den tilltalade är närvarande och bereds tillfälle att lägga fram sin sak inför domstolen avviker således från dessa principer och de rättssäkerhetsaspekter som är knutna till dem.

Av det summariska underlag som redovisas i promemorian framgår att ca 21 procent av de förhandlingar i brottmål som tingsrätterna satte ut under åren 2016-2019 ställdes in av olika anledningar. Av underlaget framgår vidare att den vanligaste orsaken som tingsrätterna angav var "övrigt hinder". Parts utevaro var orsaken i 2,8-2,9 procent av fallen (omkring 1 700 per år). Under 2020 ställdes 3,7 procent (totalt 2 442) av förhandlingarna in på grund av parts utevaro.

Det framgår inte av statistiken vilken av parterna (åklagaren, den tilltalade eller målsäganden) i brottmål som varit frånvarande och därmed orsakat att förhandlingen har fått ställas in. I promemorian antas dock att det i den övervägande majoriteten av fallen varit den tilltalade som uteblivit och hänvisar till en tidigare enkätundersökning från 2004 där Domstolsverket bad ett antal tingsrätter att uppskatta orsaken till inställda förhandlingar.

Frågan är därför vilken effektivitetsvinst promemorians förslag i realiteten skulle få i förhållande till den enskildes rättssäkerhet. Det redovisade underlaget är enligt Advokatsamfundet alltför summariskt för att kunna läggas till grund för det aktuella förslaget och bygger inte på någon evidens som kan anses tillräcklig i sammanhanget. Promemorians förslag innebär att utrymmet att avgöra mål vid huvudförhandling i den tilltalades utevaro utvidgas. Även om den tilltalade inte är personligen närvarande får målet avgöras om det inte finns *särskilda skäl* mot det och om åtal förs för brott där det svåraste straffet som kan följa på något av brotten inte överstiger fängelse i två år.

Särskilda skäl mot att hålla huvudförhandlingen i den tilltalades utevaro kan enligt förslaget vara att den tilltalade har behov av att få lägga fram sin sak inför rätten, men också behovet av att ställa frågor avseende såväl skuld som påföljd eller om den tilltalade är en ungdom.

Advokatsamfundet instämmer i att de föreslagna förändringarna i 46 kap. 15 a § rättegångsbalken kan anses utgöra bättre och mer förutsebara kriterier än vad nuvarande bestämmelser om utevarohandläggning baseras på. Dock framstår förslaget om fängelse inte överstigande två år som alltför väl tilltaget. Vid flerfaldig brottslighet, i

kombination med förverkande av sedan tidigare villkorligt medgiven frihet från fängelse till en tid som inte överstiger två år samt undanröjande av en tidigare utdömd påföljd, kan utevarodomarna i enlighet med förslaget komma att omfatta fängelsestraff på långt mer än två år. Det föreslagna kriteriet ”om det inte finns särskilda skäl mot det” kan mot den bakgrunden inte anses vara tillräckligt som garanti för den tilltalades rättssäkerhet.

I mål där den tilltalade riskerar en mer ingripande påföljd måste det ställas höga krav för att säkerställa den tilltalades processuella rättigheter och rättssäkerhet. Värnandet om grundläggande rättssäkerhetsprinciper gör sig särskilt gällande när det som nu är fråga om möjligheten för domstolarna att döma ut flera års frihetsberövande påföljd, trots att den tilltalade inte har varit personligen närvarande vid förhandlingen. Den tillkommande omständigheten att en utevarodom vinner laga kraft utan formell delgivning kan dessutom medföra stora risker för att den dömde i realiteten berövas möjlighet att överklaga domen till hovrätten.

Sammanfattningsvis anser Advokatsamfundet att ett genomförande av promemorians förslag, med utvidgade möjligheter till utevarohandläggning, är förenat med stora risker ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Dessutom motiverar inte den i förslaget redovisade, och som det får förstås begränsade, effektivitetsvinst sådana försämringar det skulle medföra för den tilltalade utifrån ett processuellt rättssäkerhetsperspektiv. Enligt Advokatsamfundet uppfyller förslaget därmed vare sig kravet på nödvändighet, effektivitet eller proportionalitet. Detta särskilt som det skulle ske på bekostnad av grundläggande rättssäkerhetsprinciper för den enskilde i en rättsprocess. Förslaget avstyrks därför.

SVERIGES ADVOKATSAMFUND

Mia Edwall Insulander